

Analyse verwerking input participatie SANE

De afgelopen maanden hebben we voor SANE intensief gesproken met een breed scala aan stakeholders tijdens diverse participatiebijeenkomsten. Daarbij is waardevolle input opgehaald die ons helpt om de koers en besluiten rondom SANE verder vorm te geven. In deze notitie vindt u een overzicht van de ontvangen suggesties en opmerkingen en een terugkoppeling van hoe we met de inbreng zijn omgegaan en zullen omgaan.

Voor de leesbaarheid hebben we op elkaar lijkende suggesties gebundeld in één suggestie. In de verschillende bijeenkomsten zijn ook vragen gesteld en beantwoord. Die worden hier niet apart benoemd, maar zijn terug te lezen in de verslagen.

Deze notitie wordt als bijlage toegevoegd aan de besluitvormingsstukken voor Provinciale Staten (PS) en zal daarnaast gedeeld worden met alle deelnemers aan de verschillende participatietrajecten. Zo zorgen we ervoor dat de inbreng van iedereen transparant wordt teruggekoppeld en dat duidelijk is wat er met de input is gedaan.

Nr	Suggestie	Bijeenkomst	Status
Algemeen			
1	Agrariërs hebben niet goed zicht op waar zij staan qua doelbereik. Die duidelijkheid is wel nodig om te bepalen over hoe verder te ondernemen. Benut hierbij ook de gegevens die gebruikt worden om de gebiedsplannen op te leveren.	Maatschappelijke klankbordgroep en brede stakeholder-bijeenkomst	Dit vraagt zowel inzicht op bedrijfsniveau als duidelijke doelen. Met het maatregelspoor 'Geborgde emissiereductie ammoniak melkveehouderij' werken we zowel aan het inzicht en aan het bepalen van het doel. Dat is nog niet volledig vormgegeven, maar de stappen worden wel gezet om zo veel mogelijk duidelijkheid te geven. De gebiedsplannen worden op 1 december ingediend. Waar mogelijk wordt de informatie uit de gebieden zo goed mogelijk meegenomen.
2	Overweeg een proefproces om de juridische borging van maatregelen te toetsen	Maatschappelijke klankbordgroep	Op dit moment zijn de maatregelsporen nog niet ver genoeg om die maatregelen juridisch te toetsen in een proefproces. Wel is dit te overwegen op een later moment.
3	Ga zoveel mogelijk uit van vrijwilligheid om snelheid te maken.		In de Vervoluitwerking SANE zijn in de maatregelsporen zowel uitwerkingen van vrijwillig en meer normerend beleid opgenomen. Alleen waar nodig normeren we, en daarbinnen scheppen we zoveel

	Normeer waar dat nodig is voor vergunningverlening.		mogelijk ruimte voor ondernemers om te kunnen voldoen aan normen. Dat neemt niet weg dat we wel toewerken naar normering als dat nuttig en vooral noodzakelijk is. Zo werkt de provincie toe naar de geborgde emissiereductie ammoniak melkveehouderij én naar een overgangzone met stikstofreductiedoel rond Nieuwkoopse Plassen & De Haeck.
4	Sluit aan bij landelijke beleid en zorg ervoor dat de gebiedsprocessen ook landen in landelijk beleid	Maatschappelijke klankbordgroep en brede stakeholder-bijeenkomst	SANE is in grote mate afhankelijk van kabinetsbeleid. In SANE geven we aan wat we van het Rijk nodig hebben om SANE uit te kunnen voeren, maar Kabinetsbeleid kan ook een andere koers inslaan, waar we ons dan toe moeten verhouden. Kortom, SANE is ook sterk afhankelijk van de koers die het nieuwe kabinet gaat varen. Tot die tijd verhouden we ons tot het huidige Kabinetsbeleid. SANE sluit inhoudelijk aan bij het Vervolgpakket van de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel. De aangekondigde maatregelen uit het Start- en Vervolgpakket worden betrokken bij de uitwerking van de maatregelssporen. Dit blijft echter een aandachtspunt in de komende maanden omdat veel landelijk beleid nog uitgewerkt moet worden. Zoals aangegeven, vragen we met de Vervolgutwerking SANE ook wat van het Rijk. Na oplevering van de gebiedsplannen beoordelen we of dat wat we vragen aan het Rijk moeten uitbreiden.
5	Ontwerp een duidelijke provinciale ruimtelijke visie voor SANE: welke activiteit / type bedrijfsvoering is gewenst op een bepaalde locatie gelet op mogelijkheden (bv. water/bodem sturend) en wenselijkheid (bv.	Wetenschappelijke klankbordgroep	SANE past in een bredere uitwerking van de provinciale visie op ruimtelijke ordening. Deze ruimtelijke opgaven komen samen in de Ruimtelijke Puzzel, waarin opgaven in het landelijk gebied (zoals ZHPLG en SANE) een grote rol spelen. Daarnaast wordt gewerkt aan een Uitvoeringsagenda

	extensieve veehouderij nabij natuur).		Landbouw, waarin specifiek voor de landbouw keuzes worden gemaakt. In de Vervoluitwerking SANE komen meer specifieke keuzes op gebiedsniveau in beeld. Bijvoorbeeld met een overgangszone voor stikstof rond Nieuwkoopse Plassen & De Haeck.
6	Zorg voor een goede temporele samenhang tussen de verschillende maatregelen/sporen.	Wetenschappelijke klankbordgroep	In de Vervoluitwerking SANE zullen de huidige maatregelsporen in meer detail worden uitgewerkt. Hierbij komt ook de samenhang tussen individuele maatregelen in beeld. Voor de gebieden is samenhang zowel inhoudelijk als in de tijd essentieel dat vraagt om een duidelijke langetermijn visie op de gewenste ontwikkelrichting. Deze wordt verder uitgewerkt in het kader van SANE en de bredere visie op ruimtelijke ontwikkeling in Zuid-Holland.
7	Zorg voor optimaal verwachtingsmanagement onder agrariërs en andere betrokkenen, om voldoende zekerheid te geven zodat zij de beweging in gewenste richting in kunnen zetten.	Wetenschappelijke klankbordgroep	Met SANE doorlopen we een intensief participatieproces om ideeën op te halen én om te communiceren. Daarnaast geven we in al onze maatregelsporen aan dat waar nodig daar ondersteunend beleid bij komt kijken. In het vervolg zullen we aan de participatie opvolging geven én goed blijven onderzoeken hoe we betrokkenen zo goed en passend mogelijk kunnen ondersteunen.
Geborgde emissiereductie ammoniak melkveehouderij			
8	Neem het EU-besluit over Renure mee in de uitwerking.	Brede stakeholder-bijeenkomst	Renure kan onderdeel zijn van een bedrijfsvoering die toewerkt naar de beoogde emissiereductie. Dat is ook vooral een individuele keuze van de ondernemer. In de Vervoluitwerking SANE is aangegeven dat ook de komende periode verder gewerkt wordt aan beleid dat de agrariër ondersteunt bij het reduceren van emissies. Daar kan Renure een rol in spelen. Het is echter niet expliciet opgenomen in de Vervoluitwerking.

9	Maak onderscheid tussen emissiereductie op bedrijfsniveau en natuurherstel op gebiedsniveau. Agrarische bedrijven verschillen ook erg van elkaar (grondsoort, bedrijfsvoering, rantsoen), daardoor kan te generiek beleid oneerlijk uitpakken. Een gebiedsgerichte aanpak is kansrijk, zeker in de gebieden met gelijksoortige bedrijven. Beloning van bedrijven die extra reductie realiseren is waardevol. Bijvoorbeeld door die stikstofruimte verhandelbaar te maken of financiële voordelen te geven. Generieke normen zoals een emissienorm per hectare heeft risico's.	Maatschappelijke klankbordgroep en brede stakeholder-bijeenkomst	Het maatregelspoor aanpak drukfactoren gaat in op natuurherstel op gebiedsniveau. Het maatregelspoor geborgde emissiereductie ammoniak melkveehouderij ziet op een algemeen doel voor de sector, maar wel met veel mogelijkheden voor agrariërs om zelf te bepalen hoe dat doel te behalen. De Vervoluitwerking SANE probeert daarmee te balanceren tussen een generieke, gebiedsgerichte en bedrijfsgericht aanpak. Dit moet in de komende maanden verder worden uitgewerkt, onder andere voor, in en met de gebieden. Onderdeel van de Vervoluitwerking is ook het versterken van het inzicht in emissies op bedrijfsniveau in de agrarische sector via de ontwikkeling van de stoffenbalans. Die stoffenbalans gaan we gebruiken om een beloningssystematiek voor agrariërs te ontwikkelen.
10	Pas op voor een te complexe en bureaucratische administratie voor ondernemers.	Maatschappelijke klankbordgroep en brede stakeholder-bijeenkomst	Onderdeel van het maatregelspoor geborgde emissiereductie ammoniak melkveehouderij is het doorontwikkelen van een stoffenbalans. Daarbij is het uitgangspunt om zoveel mogelijk bestaande bronnen te hanteren, ook om te voorkomen dat er een grote administratieve last ontstaat. In de vervoluitwerking blijft hier aandacht voor.
11	Voorkom een eenzijdige focus op stikstof: een integrale benadering (inclusief bijvoorbeeld klimaat, waterkwaliteit en -kwantiteit, biodiversiteit en leefbaarheid) is noodzakelijk.	Wetenschappelijke klankbordgroep	De Vervoluitwerking SANE is specifiek gericht op de stikstofproblematiek. De maatregelensporen zijn dan ook met dat uitgangspunt opgesteld. SANE past echter in een bredere provinciale aanpak voor het landelijk gebied. In het ZHPLG komen deze verschillende sporen samen en werken we

			aan het behalen van doelbereik op de genoemde voorbeelden.
12	Bied een goede structuur voor borging en (effect)monitoring van maatregelen.	Wetenschappelijke klankbordgroep	In SANE hebben we onze monitoringsaanpak vormgegeven. Dit kristalliseert zich de komende periode nog verder uit. Wat betreft borging hebben we juridisch advies gevraagd: daaruit blijkt dat de maatregelsporen nog verdere uitwerking nodig hebben. In die uitwerking blijft borging een belangrijk aandachtspunt. We benutten inzichten uit de wetenschappelijke klankbordgroep om dat zo goed mogelijk in te richten.
Aanpak drukfactoren Overgangszones			
13	Houdt er rekening mee dat overgangszones projecten met het oog op verbetering van het stroomnetwerk kunnen blokkeren.	Brede stakeholder-bijeenkomst	In de Vervoluitwerking maken we onderscheid tussen overgangszones met stikstofreductiedoelen en de aanpak voor (andere) drukfactoren. Beide moeten in de gebieden uitgewerkt worden, waarbij rekening gehouden kan worden met deze waarschuwing.
14	Houdt er rekening mee dat zonering, ook voor andere drukfactoren dan stikstof, als bedreiging gezien kan worden. Ondanks dat het maar beperkt effect heeft op de bedrijfsvoering. Een zonering werd genoemd als oorzaak van waardevermindering, bedrijfsbeperkingen en het risico dat zones op termijn formeel als natuurgebied worden aangewezen.	Maatschappelijke klankbordgroep	Ondanks dat zonering ook voordelen met zich mee kan brengen, bijvoorbeeld gerichte financiering van projecten in een zonering, nemen we uit de klankbordgroep mee dat we voorzichtig moeten zijn met het woord zonering en kaarten. We steken zonering in daar waar dit nuttig en noodzakelijk is. Wanneer het niet nuttig of noodzakelijk is dan kiezen we bij voorkeur niet voor een zone-aanpak.
15	Enkele deelnemers wezen erop dat bij zonering het onderscheid tussen bedrijfsniveau en perceelniveau belangrijk is. Er werd bepleit dat bij	Maatschappelijke klankbordgroep	Dit is een belangrijk aandachtspunt en wordt meegenomen in het vervolg van de uitwerking van maatregelen.

	het aanwijzen van zones niet automatisch hele bedrijven binnen de regeling vallen, maar uitsluitend specifieke percelen.		
16	(Natuur)subsidies worden vanuit de provincie gezien als stimulerende maatregelen, maar ondernemers in het gebied ervaren dit niet altijd zo. Het wordt immers van bovenaf opgelegd en er zit wel een beleidsdoel in verweven. Ondanks dat het vrijwillig is, voelt het als een extra taak die je moet oppakken om mee te werken naar een toekomstbestendige bedrijfsvoering. Er werd betoogd dat dit anders moet worden gepositioneerd, namelijk als een dienst die door agrariërs aan de overheid wordt geleverd in ruil voor vergoeding en duidelijke afspraken.	Maatschappelijke klankbordgroep	Bij het uitwerken van flankerend beleid nemen we deze opmerking mee. Naast subsidieregelingen moet de overheid ook kijken naar opties voor andere overeenkomstvormen met ondernemers, waar er bijvoorbeeld langjarige contracten afgesloten worden.
17	Vanuit de agrarische sector werd frustratie geuit over het ontbreken van lange termijn vergoedingen in het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLB). Indexeringen vonden pas laat plaats en uitbetalingen kwamen soms pas een jaar na het uitvoeren van maatregelen. Dit werd ervaren als ontmoediging voor deelname.	Maatschappelijke klankbordgroep	De geuite frustraties over het ANLB zijn bekend. Het ministerie van LNV werkt samen met provincies aan deze punten, zowel over de lange termijn als over het late uitbetalen. De insteek is dat vanaf 2029 langjarige contracten mogelijk worden. In het verleden werden tarieven eens in de zes á zeven jaren herijkt. Vanaf dit jaar gebeurt dat elke drie jaar. De agrarische collectieven hebben in hun uitbreidingsaanvragen voor de periode 2026-2028 geïndexeerde tarieven op kunnen nemen. Voor het leefgebied open grasland gaat het grofweg om een stijging van 15% (maar dat kan verschillen per pakket en per collectief). Op

			dit moment is er nog geen oplossing voor de late uitbetaling, maar het is wel onderdeel van het lopende gesprek met het ministerie. We onderschrijven dat deze late uitbetaling niet wenselijk is.
Strategisch grondbeleid en natuurlijke stoppers			
18	Voorkom dat beëindigingsregelingen en verplaatsingsregelingen elkaar bijten en potentiële verplaatsingslocaties onnodig gesloopt worden. Bekijk of er een ruil mogelijk is tussen intensieve en extensieve agrariërs.	Brede stakeholder-bijeenkomst	De bestaande stoppersregeling (RPGB) is gepubliceerd. De provincie gaat aan de slag met een verplaatsingsregeling. In de uitwerking daarvan wordt dit punt verder overwogen.
19	Benader potentieel interessante agrariërs vanwege de gevoeligheid van het maatregelspoor via de gebiedsprocessen. Denk eventueel na over een vertrouwenscommissie- of persoon.	Maatschappelijke klankbordgroep	In de Vervoluitwerking SANE hebben we dit opgenomen. Een vertrouwenscommissie of –persoon is nu (nog) niet aan de orde, maar nemen we mee als overweging voor de volgende fase.
20	Verken of bedrijfsbeëindiging fiscaal vriendelijker kan worden gemaakt.	Maatschappelijke klankbordgroep	In de Vervoluitwerking SANE en het betreffende maatregelspoor kijken we naar effectieve regelingen. We focussen ons echter niet op de fiscaliteit van de regelingen omdat dit grotendeels een landelijke bevoegdheid is.
21	Zorgvuldige gebiedsprocessen zijn cruciaal voor strategisch grondbeleid.	Maatschappelijke klankbordgroep en brede stakeholder-bijeenkomst	In de Vervoluitwerking erkennen we dit door voor te stellen om eerst gebiedsstrategieën voor grondbeleid op te stellen. Daarmee kan het strategisch grondbeleid goed in het gebied plaatsvinden en aansluiten bij de wensen en doelen in het gebied.
22	Maak maximaal gebruik van de bevoegdheden van de Provincie voor ruimtelijke inrichting onder de Omgevingswet (bied een duidelijke ruimtelijke	Wetenschappelijke klankbordgroep	We sluiten (ook in het vervolg) aan bij de lopende Herziening van het Omgevingsbeleid en bij de te starten Modulaire herziening omgevingsbeleid landbouw, juist om die Omgevingswet-

	prioritering en aanpak; bundel financiering in een provinciaal grondfonds; koppel grondbeleid aan gebiedsprocessen).		instrumenten zo goed mogelijk in te zetten. Wat betreft het grondbeleid gaan we op het niveau van de gebieden van de gebiedsprocessen in het ZH-PLG die uitvoeringsstrategieën vormgeven. Een volledige integrale bundeling van ruimte en financiering is op dit moment niet aan de orde. Mogelijk verandert dat in de toekomst.
Procesmatige input			
23	ANWB wil graag actief betrokken worden bij uitwerking overgangsgebieden i.v.m. recreatiedruk.	Brede stakeholder- bijeenkomst	In 2026 wordt per maatregelspoor een apart participatietraject georganiseerd waar steeds de relevante partijen voor worden uitgenodigd. We zorgen ervoor dat ANWB wordt betrokken bij maatregelen die raken aan recreatie.
24	Benutten participatiekracht uit gebiedsprocessen voor provinciaal traject.	Brede stakeholder- bijeenkomst & Maatschappelijke klankbordgroep	Participatie loopt door in 2026. Per maatregelspoor zullen meerdere participatietrajecten worden ingericht. Wanneer het gaat om gebiedsgerichte participatie, zal deze participatie (ook) via de gebiedsprocessen plaatsvinden.
25	Let op dat belangenbehartiging niet het algemeen belang overstemt.	Brede stakeholder- bijeenkomst	De provincie onderschrijft dit punt volledig. We dragen er bij de verschillende participatietrajecten tot nu toe en in de toekomst zorg voor dat steeds alle verschillende geluiden goed vertegenwoordigd zijn. Dit doen we o.a. door te kiezen voor participatiemiddelen.
26	Maak gebruik van gebiedsgegevens van ZHPLG wanneer provincie zelf geen data heeft.	Brede stakeholder- bijeenkomst	De ZH-PLG gebiedsplannen leveren waardevolle informatie voor de provincie. Deze plannen worden geanalyseerd door de provincie om onder andere te zien in welke mate ze bijdragen aan doelbereik. Daarnaast is de provincie betrokken bij veel pilots in de provincie waar data wordt verzameld.
27	Aanbod delen praktijkervaringen stoffenbalans andere regio's.	Brede stakeholder- bijeenkomst	Hier hebben we in het vervolgproces oog voor. We publiceren binnenkort een paper over de staat van onze stoffenbalans en zijn voornemens daaromtrent een bijeenkomst voor andere overheden/regio's over te

			organiseren. Daarmee zoeken we juist die verbinding.
28	Maak gebruik van goede voorbeelden uit andere provincies en koppel dit terug.	Maatschappelijke klankbordgroep	We staan in contact met andere provincies en proberen daar waar nodig van te leren. Op een aantal onderdelen trekken we nauw samen op, zoals de aanpak van de drukfactor stikstof bij De Linge waar we in nauw contact met Gelderland en Utrecht staan. We volgen ook de plannen van andere provincies op de voet en verkennen waar mogelijk samenwerkingen. De afweging blijft elke keer of voorstellen van andere provincies ook in Zuid-Holland effectief en uitvoerbaar zijn.
29	Geef een terugkoppeling met wat er met de input is gebeurd.	Maatschappelijke klankbordgroep	De provincie heeft deze notitie opgesteld en deelt deze met de Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten. Daarnaast wordt de notitie toegestuurd aan alle deelnemers van de participatiebijeenkomsten van SANE.
30	Zorg voor een actieve participatie: méér dan alleen vooraf delen/informeren.	Wetenschappelijke klankbordgroep	Participatie loopt door in 2026. Per maatregelspoor zullen meerdere participatietrajecten worden ingericht. Wanneer het gaat om gebiedsgerichte participatie, zal deze participatie (ook) via de gebiedsprocessen plaatsvinden. Een actieve inbreng en deelname van (gebieds)partners en experts is hierbij het uitgangspunt.